

BALOG BEÁTA

Életreformelemek megjelenése az 1920–1930-as években a *Magyar Lányok* című folyóiratban

Bevvezetés

A magyar sajtó 20. századi történetében a nők számára íródott lapok egyre nagyobb jelentőséget kaptak. A felvilágosodás korától Európa-szerte egyre hangsúlyosabbá kezdett válni a lányok nevelése-oktatása, a nőkérdés, a nőmozgalom. Az egyes lapok szerkesztői megcélozták a női nemet mint külön olvasóközönséget. Európát tekintve a 18. és a 19. század fordulóján jelentősen átalakultak, a női újságok törekedtek arra, hogy könnyebben elérhetőek legyenek a társadalom egyre szélesebb rétegei számára. Ezt úgy érték el, hogy bővítették tematikájukat: a politikától kezdve a divaton át a gasztronómiáig igen színes volt a közölt témák palettája.¹ Hazánkban a 19. század végétől emelkedett a nőknek szánt magazinok száma, mára pedig tucatjával állnak a nők, a fiatal lányok rendelkezésére.

A magyar női lapok számos tényezőt tükröznek a társadalom nőkkel szemben támasztott követelményeiből (*Kádár,*

¹ A női lapok történetéről, nemzetközi kitekintésekről lásd bővebben Kéri Katalin (1997): *Női lapok a 18–19. század Európájában. Világtörténet*, 19. 74–78. [URL: <http://kerikata.hu/publikaciok/text/noilap.htm>] Letöltés ideje: 2016 szeptember 8.

2002), az adott korszak jellegzetességeiből. Ezt figyelembe véve jelen tanulmány keretei között azt kívánom vizsgálni, hogy az életreform-mozgalom, mint a természethez való visszavágyódás, az egészséges életmódot hangsúlyozó, az individuumba koncentráló, a gépiesítés, tömegesítés elől menekülni akarók reformja, reform-megnyilvánulásai hogyan jelennek meg egy felnőtt lét küszöbén álló fiatal lánygenerációnak szánt folyóiratban, a *Magyar Lányok*ban az első világháború utáni nehéz gazdasági-társadalmi időszakban. Milyen motívumokat hangsúlyoz, mit emel ki az újság az életreform-mozgalomból a serdülő lányoknak a mozgalom kezdete, kibontakozása utáni években.

Kutatási kérdéseimhez Németh András (2005) megállapításai szolgálták támpontul: „*A kibontakozó társadalmi reformmozgalmak [...] nagy áramlata inkább az egyénben, annak mentalitásában, világfelfogásában bekövetkező gyökeres átalakulás árán, az emberi élet reformja útján kívánja az elengedhetetlen változásokat elérni. A szűkebb értelemben vett életreform a társadalmi mozgalmaknak erre a típusára vonatkozik. Ezek közös jellemzője, hogy a társadalom jövője szempontjából kívánatosnak tartott egzisztenciális változásokat, a »természethez való visszatérés« és a »természetes életmód« segítségével, az egyéni életvitel, az étkezés, a lakóhelyi környezet, az egészség megőrzésének reformja útján kívánták megvalósítani*” (Németh, 2005. 38). Abból a feltételezésből indultam ki, hogy a *Magyar Lányok* tükrözi a két világháború közötti jellegzetes, az egyént megcélzó, „új út” keresését, az életreform-mozgalom sajátosságait, a fiatal lányok nevelésében a 20-as években megjelenő reformgondolatokat.

Magyar Lányok

A FOLYÓIRATRÓL

A *Magyar Lányok* egy rendkívül népszerű lap volt, amely 1894-től 1944-ig jelent meg, kezdetben havonta kétszer (minden hó 1-én és 15-én), majd 1922-től havonta háromszor (minden hó 1-én, 10-én és 20-án). Mondhatjuk, hogy a folyóirat a maga korában hiánypótló volt abban a tekintetben, hogy kifejezetten fiatal, serdülő lányoknak íródott, mely az általános műveltség kiszélesítése, a szórakoztatás mellett praktikus, a mindennapi élethez hasznos tanácsokat, gyakorlatokat kínált számukra, akár a saját pályaválasztásukat tekintve, akár a jövődóbeli családjuk megfelelő gondoskodására felkészítést tekintve. A századforduló tájékán voltak más nőknek szánt igen színvonalas lapok, mint például a *Nemzeti Nőnevelés* (1880–1919), viszont ez kevésbé a hétköznapi felkészítő technikákkal vértette fel női olvasót, mint inkább a nők, leányok neveléséhez kívánt segítséget nyújtani nevelési, oktatási, tudományos témájú tanulmányokkal. Több női egyesület, nőszerkezet is adott ki rendszeresen vagy időszakosan újságot országosan vagy regionálisan (például az 1906–1907 között megjelenő Feminista Egyesület értesítője), melyek témáikat tekintve nagyrészt társadalmi-politikai aspektusból közelítették meg a lapokban megjelenő írásokat, kevésbé szórakoztató céllal. A *Magyar Lányok*hoz több szempontból is hasonló célkitűzéssel (például anyaságra való felkészítés, szépirodalom közlése) működött *A Nő és a Társadalom* című folyóirat (1907–1913), azonban a feminista nőmozgalom hivatalos lapjának volt tekinthető, tehát nem mindig a „csendes” hírközlés volt jelen, hanem az erőteljesebb emancipáció, női választójog, női

szerepek értelmezése különböző területeken is igen hangsúlyosnak bizonyultak.²

A *Magyar Lányok* igen hosszú életű folyóirat volt, 50 évig kínált cikkeket az olvasóközönségnek. E képes lap az úri középosztály fiatal, serdülő lányai számára létezett (*Kádár*, 2013), és közvetlen, olvasmányos formában látta el tanácsokkal a férjhez menés előtt álló hölgyeket többek között a háztartással, illemmel, szívügyekkel, testápolással, divattal kapcsolatos kérdésekben is, mintegy életre való felkészítés gyanánt (*Pintér és Török*, 2000). Az újság szerkesztője az általam áttekinteni kívánt években Tutsek Anna író, szerkesztő volt, aki az önálló karrierrel rendelkező nők egyike közé tartozott a 20. század első felében, és aki elsősorban a konzervatív polgári közösség körében volt népszerű.

A *Magyar Lányok* állandó rovatai közt szerepeltek: regények, elbeszélések, színdarabok, mondák, mint például folytatásokban közölt szentimentális leányregények olykor szívszorító, olykor mulatságos „léleknemesbítő” történetei; Versek; Ismeretterjesztő közlemények, művészet, irodalom, krónika és háztartás, ezeken belül gyakorlati tanácsok a leendő háziasszonyok számára, kertészkedési útmutatások, receptek és konyhai tippek, divat és szépségápolás, kézimunkaötletek, szórakoztató tudományos ismeretterjesztő írások, képrejtvények, reklámok, hirdetések, a szerkesztő postája; illetve állandó rovatokhoz sorolható a Képek, vagyis a képjegyzék, forrásmegjelölés.

² A *Nő és Társadalom* című folyóiratról és tartalmáról részletesebben lásd Kereszty Orsolya (2011): „A Nő és a Társadalom” a nők művelődéséért (1907–1913). Magyar Tudományos Intézet, Budapest

[URL: http://www.keresztyorsolya.com/sites/default/files/no_es_a_tars_keresztyorsolya.pdf] Letöltés ideje: 2016. december 20.

A lap rovatai közül a szerkesztői üzenetek száma kiemelkedően magas volt, 1924-ben az írások több mint 60%-át tették ki (lásd *Pintér és Török*, 2000. 2. táblázat). Ez alapján megállapítható, hogy a fiatal hölgyek igen közvetlen kapcsolatot ápoltak a szerkesztővel, aki mindig személyre szabottan válaszolt minden beérkező levélre. Olyan fontos értékeket állított fókuszba az újság, mint a becsületesség, szorgalom, hazaszeretet, természet és Isten szeretete. Mindez megjelenik, beépül az egyes számokban megjelenő elbeszélésekbe, regényekbe, mesékbe, versekbe, ismeretterjesztő közleményekbe egyaránt.

A FOLYÓIRAT-ELEMZÉS SZEMPONTJAI

Részkutatásom fókuszában az 1920–1930-as években, az újság *Ismeretterjesztő közlemények, művészet, irodalom, krónika és háztartás* című rovatában megjelenő gyakorlati tanácsok, a divat és szépségápolás, a szórakoztató tudományos ismeretterjesztő írások állnak. A rovatok írásaiban vizsgálom, mennyire vannak jelen az életreformelemek, továbbá a gyakorlatiasságra való törekvést, vannak-e külföldi utalások, hivatkozások a folyóiratban. A dokumentumelemzés módszerével vizsgálom a budapesti Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumban (OPKM) által elérhető, a témához szükséges irodamat.³ A dokumentumelemzéssel adatok összegyűjtésére, az explicit módon megjelenő tartalmak mennyiségi, mi-

³ Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum történetéről bővebben lásd: Droppánné Debreczeni Éva (2003): *Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum története 1. 1877–1933*. OPKM, Budapest; Droppánné Debreczeni Éva (2010): *Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum története 2. 1958–1990*. OFI-OPKM, Budapest.

nősségi vizsgálatára, következtetések levonására van lehetőségünk (Szabolcs, 2004).

A kiemelt időintervallumban közvetlen hatása érződik az I. világháborúnak. A lap írásai tükröződik vissza e szörnyű esemény kiváltotta traumát, és az útkeresést a feszültség oldására, a háborúból való kilábalás lehetőségét. Képet kapunk arról, hogy az I. világháború utáni életreformelemek, miként jelennek meg az újságban. Az érdeklődés középpontjába a nemzet kerül: *„A húszas évektől kezdődően a korábbi időszak társadalom- és emberformáló hevületét felváltották a szintetizáló, megőrző, a változatlant, az abszolútumot kereső törekvések. Ezzel párhuzamosan megváltozik majd a népi kultúra [...] szerepe is [...] A vizsgálódás tárgyát egyre inkább a nemzeti sajátosságok, a magyar lelkiség vizsgálata adta”* (Németh, 2013. 49).

A dokumentumokat illető csoportosítási szempontjait figyelembe véve, az általam vizsgált folyóirat a hivatalos dokumentumok közé sorolható, melynek címzettjei a „különböző körű nyilvánosság” soraiból kerülnek ki (Nádasi Mária, 2011). A vizsgált rovat közleményeit olvasva nyolc főbb téma kiemelését találtam fontosnak a kutatás kérdéseit fókuszba helyezve, melyek az adott időszakban végig megjelentek a folyóirat egyes számaiban: 1. Étkezési reform; 2. Ruhaviselet; 3. Mozgás; 4. Az otthon kultúrája; 5. Kertészkedés, növénytermesztés; 6. A közösségi ember; 7. Társadalom és család. Közös vonásként kiemelhető, még 5-10 év eltelte után is erősen érezhető az I. világháború hatása. Szinte minden szerző kiemeli az elszegényedést, a spórolás szükségességét.

ÉTKEZÉSI REFORM

A 20. század elején kibontakozó életreform-mozgalom alapja a hétköznapi életet kellemessé, egészségessé, természetessé tevő megnyilvánulásai, melyek szerves részét képezi a vegetáriánus étkezés, biogazdálkodás és a reformkonyha (*Németh és Pirka*, 2013). A reformkonyha alapja, hogy étkezzünk változatosan, ne ragadjunk le kizárólag néhány ételnél, ismerkedjünk meg minél több ízzel. A szerkesztő, Tutsek Anna a lehetőségekhez képest igyekezett minél több olcsó ételt kínálni az olvasónak a minden számban közölt *Katóka a konyhában* című rovattal. A reformkonyhára jellemző elkészítési módok és hozzávalók (például az éghajlatunkon őshonos gabonák, zöldségek, gyümölcsök, magvak, fűszer- és gyógynövények preferálása – *Szente-Kálmán*, Sine anno) nem jelennek meg a receptekben. A hagyományos, addig megszokott eljárások érvényesültek a gasztronómiában, mint például a tejtermékek használata, amely a reformkonyha szerint nem kedvező az emberi szervezet számára – a nagyüzemi állattartásban jelen lévő mérgeanyag-felhalmozódás miatt (*Szente-Kálmán*, Sine anno).

A *Katóka a konyhában* című rész recepteket közöl a fiatal olvasók számára egy Katóka nevű lány történeteinek keretében, akit nagymamája tanít a konyhaművészet rejtjelmeinek felfedezésére és elsajátítására. Rendkívül hasznos része ez a rovatnak, mivel egyszerűen, érthetően ír le számos receptet a fiatal lányok számára, amelyeket ma is elkészíthetünk. Például az 1920. január 15-i számban Katóka a barátainak sorol fel ünnepi (karácsonyi, szilveszteri) ételt, receptet, melyből az olvasó az adott időszakban, de még ma is meríthet ötleteket (*Tutsek*, 1920. 22–23). A receptek nem a vegetarianizmust

hirdetik, viszont a természetes életmódot támogatják a magyar konyhán belül.

E rovat recepteit olvasva megállapíthatjuk, hogy Katóka sokszor kiemeli, hogy olcsó ételek elkészítése az optimális a háború okozta nehéz, szűkölködő körülmények között, például: „[...] *A mai viszonyok között változatosan csak a milliomosok főzhetnek. Nekünk meg kell elégednünk, ha levest, főtt húst és gyúrt tésztaét ehetünk*” (Tutsek, 1921. 357–358). Ezért volt, hogy Katóka olyan recepteket is közölt, amiket „jobb időkben”, jobb megélhetési viszonyok között lehet majd elkészíteni (például felsál szeletek borral, fehérpecsenye sárgarépával töltve, porhanyó tészta csokoládé töltelékkel), inspirálva ezzel az olvasóközönséget a remény éltetésére a „jobb idők” elérését illetően.

RUHAVISELET

Az életreform szerint a ruhaviseletben a legjobb, legtermészetesebb megoldás a mozgást nem korlátozó természetes ruházat használata, úgyis, mint a lenge, kényelmes, sportos öltözet és cipőviselet (Németh és Pirka, 2013). A mozgást könnyen biztosító és egyben morális védelmet hangsúlyozó hosszú szoknya preferálása is idetartozhat. A vizsgált időszakban, a 20. század első felében a hosszú szoknya volt a „nagylányság” ismertetőjele, miszerint tizenkettedik év felé nőni kezdett a szoknya, tizennyolcadik évre már elérte a földet, s ehhez különböző jogok és kötelességek járultak, mint például udvarlók fogadása, színházba járás este is, szombat este táncórák rendezése a vasárnap kora délután helyett, portörítés, tortakeverés és így tovább. „*Ez volt régen – mondja 1926-ban Benedek Rózsi –, de az utóbbi időben nem lehet megállapítani, hogy ki a kislány, ki a nagylány, mert mindenki rövid szoknyába és rövid hajjal jár, mindenki fiatal akar maradni!*”

(Benedek, 1926. 426–427). Ennek oka lehet, hogy a nagyleánynak már sokat kell dolgoznia anyja mellett, apja helyett a háború okozta nehézségek miatt. Az I. világháborúban nők tömege kényszerült a kenyérkereső szerepet betölteni, hátszínre bízósítani a fronton harcoló férfiaknak, például betanított munkásként, ápolónőként, tanítónőként, bankárként egyaránt, ami pedig hozzájárult a hagyományos, otthon a tűzhely mellett lévő és gyermekeket nevelő női szerep lassú átalakulásához.⁴ A szabad mozgást korlátozó ruhanemű elvetéseként a fűző ignorálása is kiemelendő reformgondolat. Emellett a szörme hordásának kritikus megítélése és ezzel összefüggésben az állatvédelem fontosságának hangsúlyozása is megjelenik a folyóiratban (*Sine nomine*, 1920. 10–11).

A divat témánál is a takarékoskodás, a nagylábon élés elvetése és a fanatikus divatkövetés több helyen, valamiféle ironikus, gúnyos megítélése jelenik meg. Egy helyen olvashatjuk: „[...] Míg azelőtt, a középsoron, szerényebb háztartásokban is minden szezon pontosan szerepelt a maga toilet-bugdettjével: most ezt az évenként négyszer szereplő budget-et törölte a háborús évek keze, s a cipésznek, szabónőnek, a kalaposnak, a kesztyűsnek szóló kiadás nem a divat, hanem az elkerülhetetlen szükség szerint igazodik, s sok helyen még jó, hogy igazodhat [...] A férfiak nem élnek-halnak annyira a divattal [...] A nőknél azonban nyugtalan éjszakákkal jár e lemondás, csatát jelent, amelyet önmagukkal meg kell vívniuk” (*Sine anno*, 1920. 126–127). A folyóirat elítéli a nagyozást, felhívja a figyelmet arra, hogy a divaton való spó-

⁴ Az „I. világháború és a nők” témában bővebben lásd Higgonet, Margaret (1987): *Behind the lines. Gender and the two world wars (Women's studies)*. Yale University Press; Pukánszky Béla (2013): *Bévezetés a nőnevelés történetébe*. Mentor(h)áló 2.0 program. TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0008 projekt, Szeged.

rolás minden embert, minden családot érint hazánkban, nem csak egy szűk társadalmi réteget. Ez a kollektív tudat pedig segíthetett átvészelni a nehéz időszakot.

A témába illeszkedően érdekes történeti keretek között írnak az egyes számokban például a parókáról vagy más néven vendéghajról vagy hamis hajról: XIV. Lajos, a Napkirály hozta divatba az óriási, úgynevezett alonge parókát, udvarában 48 parókakészítő mester volt, akik jobban kerestek, mint az államhivatalnokok (*Sine nomine*, 1920. 43–44). A parfümökről: azok a nők, akik az erős illatokat (például Patchoulli) kedvelik, szívtelenek és csacsák, akik pedig a gyöngé, diszkrét illatokat kedvelik (például ibolyaillat, kölnivíz), jó tulajdonságokban bővelkednek. Ezt egy francia orvos kutatása alapján állapította meg a szerző, aki a női jellem és az általa használt illatszer közötti összefüggést vizsgálta, emellett még ír történelmi személyek kedvelt illatairól is: Néro császár a rózsaillesetet, XIV. Lajos a narancsvirág enyhe illatát kedvelte, Napóleon pedig – az író állítása szerint – minden nap elhasznált egy üveg kölnivizet (*Sine nomine*, 1920. 60–61).

Ez a téma az egyszerűség, természetesség elvárásait tükrözi az életkori szerepeknek megfelelő öltözködés hirdetésével, ami egyrészt illik egy kis-középpolgári élethez, divatkövetéséhez, másrészt a reformtörekvések keretei között is értelmezhető a jelenségek.

MOZGÁS

A testi, lelki, szellemi lét egységének, homeosztázisának fenntartásához fontos életreform-megnyilvánulás a testápolás, testedzés, küzdősportok iránti vonzalom (*Németh és Pirka*, 2013). A folyóirat e rovatának vezetője, Dr. Kátai Gabriella az újsághoz beérkező levelekre adott választ az egyes

számokban, melyet közzé tett a következő céllal: „Nyomrodott testben nem élhet ép lélek, a rengeteg munka, amit az élet megkövetel, egészséges testet kíván. A Magyar Lányok azt szeretné, ha minden magyar kislányból erős, egészséges és szép magyar nő válnék. Azért ad utasítást nektek ahhoz, hogy hogyan gondozzátok a testet, mely a lélek lakóhelye, Isten legszebb műve és a komoly, mozgalmas emberi munka eszköze [...] A lusta ember pedig megérdemli, hogy csúnya legyen” (Kátai, 1926. 253–254). Láthatjuk, hogy e szavakban erőteljesen megjelenik a test és lélek kultúrájának összhangja, harmóniája, az ezt létre hozó naturalista, vagyis szabad testkultúra reformmozgalmi törekvése, mely „a természetes mozgás nevelő hatását és szépségét hangsúlyozta” (Németh, 2013. 27), és mely szoros összhangban van a természetes öltözet reformtörekvéseivel. Ebben a rovatban hangsúlyt kapott a természetes anyagokkal történő bőrápolás, hajápolás (például szappanos víz, dióolaj, lanolinkrém használata, hajfesték elvetése), fürdés, test egészségének megőrzése (például gerincferdülés ellen mit kell tenni), a kírándulások és a testedzés fontosságának hangsúlyozása is. Az élet védelmében sürgetik dohányzást és az alkoholt mellőző, absztinens életmódot, az egészséges életvitelt megalapozó testápolás természetes formáit, javasolják a szabad levegőn való tartózkodás fontosságát.

Bár részvétélük az olimpián már 1900 óta lehetséges volt, 1920 körül a nők intenzív sportolása még nagy újdonságnak és különködésnek számított. Az 1930-as évekre azonban már természetessé vált, amit mindenki szükségesnek is tartott. Ám még ekkor is hangsúlyozták, hogy „a sportruha levetésével, vesse le a leány a szabadságot, amivel egyenjogúsítani akarja magát a férfival, és legyen megint kedves, udvarias, jó könyvvel, kézimunkával a kezében” (Sine nomine, 1930. 566). Az egyenlőség, a női nem emancipációja tehát lassan haladt előre az élet különböző területein.

AZ OTTHON KULTÚRÁJA

A lakberendezést illetően az olvasott cikkek alapján az egyszerűségre, természetességre és visszafogottságra való törekvés volt a jellemző. Jó példa erre Benedek Rózsi több cikke is, aki állandó szerzője a folyóiratnak. Leírja egy korabeli leányszoba ideális kinézetét. Utal rá, hogy a háború előtt még sok bútor volt elérhető, de a háború után már a legegyszerűbb szobaberendezés is egy vagyonba került. De hozzáteszi, hogy „*a szükség sok mindenre megtanított bennünket és néha szinte magunk is meglepődünk, hogy milyen ügyesek, praktikusak, találmányosok lettünk. Mire van ma szükség és mit lehet beszerezni, megcsinálni? Nyitott könyvespolc, íróasztal, aki sokat ír, vagy aki nem, annak egy kis asztalka, amire ráfér egy virágcserep, néhány szék, egy-két karosszék, a falon néhány »reprodukciónak« és sok virág legyen a lakásban»* (Benedek, 1923. 151–152). Mondhatjuk, hogy mindez jól rímél Morris⁵ gondolataival, aki szerint a művészetnek egyformán szépnek és hasznosnak kell lennie (Morris, idézi: Németh, 2013. 15).

A folyóirat az egyszerű, a természet adta virágokkal díszített, esztétikus terítésre is nagy hangsúlyt fektetett. Ezzel a témával a középosztálybeli lányok családi életre való felkészítéséhez kívánt hozzájárulni. 1926-ban a Katholikus Háziasszonyok Országos Szövetsége terített asztal művészetével kapcsolatos kiállításának ismertetése látott napvilágot. A bemutatón öt asztalon különböző ünnepélyes alkalmak terítékei jelentek meg: esküvő, 25. házassági évforduló (ezüstlakodalom), Mikulás, fiatal leány vendégeket fogad, magyaros

⁵ A világhírű Arts and Crafts mozgalom vezetőjéről részletesebben lásd Németh András és Pirka Veronika (2013, szerk.): *Az életreform és reformpedagógia – recepció és intézményesítési folyamatok a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest.

vacsora. Még ha ezt nem is lehetett ugyanígy kivitelezni otthon, ezzel kívánták a lányokat motiválni, hogy törekedjenek a minél szebb, csinosabb otthon megteremtésére a lehetőségekhez képest: „*Tavasztól késő őszig az erdő-mező ingyen adja az asztal legváltozatosabb, legszebb díszét. Igyekeznünk kell élet-színvonalunk süllyedése ellen küzdeni, mert nem csak az a lényeg, mit eszünk, hanem, hogy hogyan*” (Sine nomine, 1923. 501–502). E reformgondolatok mögött a gazdasági szükségszerűségből fakadó egyszerűség, takarékoság elve állt, amely a kényszerből vitte el a magyar lányokat a természetes megoldásokhoz.

KERTÉSZKEDÉS, NÖVÉNYTERMESZTÉS

A növénytermesztés, kertészkedés a természet, a falu, a földművelés fontosságát, a természethez való visszatérés szándékát tükrözi, a falusi élet preferálását. Konkrét növények nevelésének, sajátosságainak bemutatása minden egyes számban megjelenő téma, ilyen például a különböző gyümölcsfák, szobanövények gondozása. Egy helyen olvashatjuk, hogy „*keves virág díszíti a budapesti házak ablakait, pedig néhány évvel azelőtt nem így volt. Ma már igazán nincs virágkultusz Budapesten*” (Számadó, 1921. 376–378). Ugyanez a szerző a művirágot kritizálja: „*Ezt a szörnyűséges divatot kedvelik nálunk*” (Számadó, 1921. 376–378). Ennek okát is latolgatja: „*Igen kevesen próbálkoznak meg az élvezettel, hogy otthonukban virágot neveljenek*” (Számadó, 1921. 376–378). Az otthon díszítésének mellőzése szintén egy következménye lehet a háború okozta szürkeségnek, hiszen a mindennapi megélhetés küzdelmei között, a háború után közvetlenül, csak kevesen tudtak gondot fordítani az élet apró örömeinek megelégsére.

A növénytermesztés és a gyermeknevelés, gyermekgondozás között sok esetben párhuzamot vonnak az egyes cik-

kek szerzői. Egy névtelen szerző, aki a szobanövények gondozásáról ír, megfogalmazza, hogy „*a növény olyan, mint a kis gyermek. Mindenik szép, kedves, de életre való csak az, amelyik kellő gondos ápolásban részesül, szeretettel less fölnevelve, vagy amelyiket a természet maga edzett meg*” (Kardos, 1921. 142–143). Tehát ápolást, figyelmet, szeretetet kér a növény is. A művirág kritizálója, Számadó János is megfogalmazza, hogy „*a virág olyan – mint a gyermek. [...] Aki állandó együttlében szemlélheti a gyermek életét s láthatja gyenge lelkének fejlődéseit, csak az az ember tudja a gyereket igazán szeretni*” (Számadó, 1921. 376–378). A gyermek-növény metafora esetében a hangsúly a nevelésen, gondozáson van. A növekedés attól a személytől függ, aki a nevelést végzi, és fontos, hogy a növekedéshez szükséges feltételek rendelkezésre álljanak (Vámos, 2001). Ez fontos utalás, jelkép lehet a folyóiratot olvasó leányoknak, egyrészt az iskolai nevelődést illetően, másrészt, mint leendő anyák számára, akiknek útmutatásul a növénynevelésen keresztül mutatják be a nevelés meghatározó lényegét. Talán ez a terület, ami leginkább tanúskodik a reforméletmód átvételéről, a zöld lakókörnyezet kialakítási szándékáról a közgondolkodásban.

A KÖZÖSSÉGI EMBER

E témában is a természetességet emelik ki a szerzők: „*Nem az a fontos, hogy valaki nagyszerűen tudja a köszönés, a bemutatkozás és a társas élet többi formáinak összes szabályait és azokat mindig híven kövesse, hanem a biztos fellépés, a természetes magatartás, a megfelelő hangnak mindig és mindenhol való eltalálása, és annak felismerése, hogy a legszebb külső forma sem pótolja az igazán értékes belső tartalmat*” (Benedek, 1922. 489–490). Kíváncsiskodni nem illik, mert a kíváncsi ember tapintatlan, megbízhatatlan: „*A kíváncsiságot egy kis önérzettel, akarattal*

tudásszomjja lehet átalakítani.” Például ha valakit az izgat, hogy a két szomszédja miről beszél egymással, akkor miért ne tudna inkább az iránt érdeklődni, hogy milyen jó receptet ismer, vagy hogyan lehet a francia rendhagyó igéket a legjobban megtanulni (M., 1922. 78–79). Helyesen viselkedni egy leánynak nagyon fontos: „*A fiatal lányt szeretném egy rózsához hasonlítani, mely vagy az Isten szabad ege alatt vadon, a maga természetes egyszerűségében nyílik, vagy gondozott kertekben, parkokban virul. A park rózsáit a művészet, a kultúra ápolja. A helyes viselkedés többet ér a vagyonnál [...] mellyel ajtókat és szíveket lehet könnyűszerrel kinyitni*” (Sz. Solymos, 1927. 78). 1927-től indult egy rovat *Helyes viselkedés* címmel, amiben különböző helyszíneken, alkalmakkor (otthon, villamoson, színházban, vendégségben) írják le a lányoknak, hogyan kell viselkedniük, hiszen, ahogy Sz. Soymos Bea is kiemelte, a szülői ház és az iskola formáló ereje meghatározó egy gyermek életében, szocializációjában.

Láthatjuk, hogy a tizenéves lányok helyes viselkedése korabeli normakövetést kíván, alkalmazkodva a többségi társadalom által elvárt értékekhez, nem elfogadva, mondhatni kritizálva az ettől a szabályrendszerrel eltérő leányok viselkedését. Ez inkább szocializációs, pedagógiai kérdés, és a kor társadalmi kommunikációjára utal, mintsem a szabad és természetes megnyilvánulásokat engedő reformgondolatokra.

TÁRSADALOM ÉS CSALÁD

A háború miatt az életszínvonal romlása, a középosztály elszegényedése következett be, ami azt eredményezte, hogy a lányoknak is munkába kellett állni, még a férjhezmenetel után is. Sokan betanított munkásként, sokan képzettséget, végzettséget szerezve kerestek kenyérkereseti lehetősé-

geket. A folyóirat hasábjait vizsgálva megjelenik egy téma, a tanult nő, a háztartási munkálatok ellátása mellett az intellektuális tevékenységek elsajátításának hangsúlyozása, és egyben a „magyar lelkiiségre” való buzdítás is: „*Kedves magyar lányok, ti leendő magyar anyák, segítsetek a romok felett egy új, szebb, boldogabb Magyarországot építeni. Teremtsétek meg önmagatokban az új, az öntudatos magyar leányt*” (Papp, 1921. 245–246). „*A mai nehéz viszonyokkal megküzdő asszonyoknak sokféle erény mellett logikus gondolkodásra is igen nagy szükségük van*” (Benedek, 1926, 373–374).⁶

Többször írnak a lányok pályaválasztásáról, 1925-ben egy új rovat is indul *Iskolai élet* címmel, melyben a növendékek előrehaladása, pályaválasztása is szerepet kap. Németországra is hivatkoznak, ahol nagyon jól működik a pályaválasztási tanácsadás (Benedek, 1922. 254–255). Ott tavasszal az iskolákban egész előadás-sorozatot tartanak, amelyekben az egyes foglalkozási ágakat ismertetik a hallgatóságnak, emellett személyre szabottan is segítenek. Ezt a metodológiát szeretnék Pesten is megvalósítani a szerzők, amire pár év múlva már lesz is példa: 1928-tól előadás-sorozat indul a pályaválasztással, különböző hasznos szakmák részletes ismertetésével kapcsolatosan a Veres Pálné Leánygimnázium volt is-

⁶ Jól látható, hogy az 1920-as évektől kezdődően egy újfajta személet jelent meg az életreform-törekvéseken belül, miszerint „*az életreform egyéni életmóddal kapcsolatos témáinak a népies retorika síkjára terelődése*” (Németh és Pirka, 2013) fedezhető fel. Vagyis a mozgalom ékesszólásában erőteljesebben megjelenik ettől az időszaktól kezdve a nemzeti sajátosságokra való fókuszálás, melyet erősít az Ifjúsági Vöröskereszt – többek között – „*nemzeteket elválasztó gyűlölet ellen való küzdelem*” céljával való ismertetése több számon keresztül, vagy az 1921. 27. évfolyamának 19. számától megjelenő Színház rovat, mely a magyar színészek által előadott előadások közösségben való megtekintése a „*magyar nemzeti érzést fejleszti, erősíti*” (Tutsek, 1921. 357–358).

kolatársai szövetségének közreműködésével. Szintén német mintára hivatkoznak a folyóirat szerzői, amikor a csoportos nyelvtanulásra inspirálják a magyar lányokat, az úgynevezett Kränzchen leányélet intézményével. Itt az egykorú lányok (3-4-en vagy akár 20-an is) hetente egyszer összejönnek, és tanulnak, játszanak, olvasnak, szociális munkát végeznek (például szegényeknek ruhákat varrnak), ehhez pedig a pénzt úgy gyűjtik össze, hogy például büntetést fizet mindenki, aki csak egy szót is szól az anyanyelvén idegen nyelv tanulása közben (*Benedek*, 1926. 485–486).

A folyóirat tehát buzdítja a lányokat a művelődés fontosságára, a megfelelő tudás megszerzésére, az olvasás fontosságára egyaránt: „*Ma ugyan a könyv is megdrágult, de azért mégiscsak a legolcsóbb szórakozási és az egyetlen megfizethető ajándék [...] a test és a lélek egyformán és gond nélkül kaphatja meg a táplálékát*” (*Sine, anno*, 1923. 136–138).

Buzdítja a művelődés és képzés fontosságára a gyermeknevelés területén is. A 20. századot a gyermek évszázadának óhajtották tekinteni, melyben a törvényhozás, a technika, a művészet és a tudomány a fejlődő új generáció szolgálatában állt. Ám a háború ezt a töretlen törekvést megvétózta: „*Nemcsak a felnőttek, a gyerekek is érzik a mostani súlyos időknek minden nehéz terhét [...] Annyi évig az apáért való állandó rettegés szomorú légkörében éltek [...] az anyu nem tudott vidáman játszani velük, és csak sírást, rettegést láttak maguk körül [...] a megpróbáltatások a háború végével sem szűntek meg. Gond anyót még eddig nem sikerült kiűzni a szívekből*” (*Sine anno*, 1926. 472–474).

Emiatt, ennek enyhítése végett hoztak létre játszótereket a Vöröskereszt vezetőinek és a felügyelő „játzó néniknek” közreműködésével brüsszeli mintára, ahol szakemberek (pedagógusok, szociális munkát végzők) játékdélutánokat szerveztek naponta 4 és 7 óra között, Budapesten, 12 helyszínen, 4 és 15 év közötti gyermekek számára. Ott a gyere-

kek játszottak, rendhez, fegyelemhez szoktak. „Az itt zajló játékdélutánok nagyszerű bizonyosságai annak, hogy szeretet és lelkesedés mire képes” (*Sine nomine*, 1926. 472–474). A Vöröskereszt tanfolyamot indított a játékvezetők képzésére, ahol többek között elsősegélynyújtást, pedagógiát, pszichológiát, egészségtant, gyermekdalokat, játékokat tanultak a lelkes résztvevők, majd vizsgával zárták a tanfolyamot.

A gyermeki környezet gyökeres átalakítására törekvés, a gyermekközpontú reformpedagógiai attitűd, a gyermeket nevelő, oktató személy megfelelő képzettségének hangsúlyozása emelendő ki e témánál, mint életreform-sajátosság. Ezenkívül megjelenik a „megmentés motívum”⁷ is, olyan értelemben, hogy a háború okozta „csonka családokban” felnövekvő gyermekeknek is legyen elegendő idejük, terük és lehetőségük a szabad játékra, a különböző játéktípusok gyakorlására, ha esetleg az őket egyedül nevelő édesanyának a munka mellett már nem jut elég ideje gyermekével játszani. A gyermekén túl jelen van a nemzet megmentésének a gondolata (*Németh és Pirka*, 2013; *Vincze*, 2010).

Összegzés

Az életreform-mozgalom 1890 és 1914 között kibontakozó időszakában az emberek a modernizációt kísérő válságjelenségek, az ipar, a technika gyors fejlődése, az urbanizáció

⁷ Az életreform megmentés-motívumáról bővebben lásd Pirka Veronika (2013): Az életreform megmentés-motívuma, a korszak higiéniai diskurzusa és a gyermektanulmány összefüggései a 20. század eleji magyar pedagógiai sajtóban. In Németh András és Pirka Veronika (2013, szerk.): *Az életreform és reformpedagógia – recepció és intézményesítési folyamatok a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest. 97–116.

előrehaladása, illetve az ezekkel járó negatív hatások elől, a nem az individuumba koncentrált, tömegesítő jelenségek, attitűdök elől kívántak menekülni egy természetközeli életbe, melyben az egyéni életvitel, az egészséges étkezés, a lakóhelyi környezet, az egészség megőrzésének reformja egyaránt érvényesül (Németh, 2011; Németh, Pukánszky és Pirka, 2014). Megállapíthatjuk, hogy az életreform keretei között értelmezendő természethez, egyszerűséghez való visszatérés a vizsgált cikkek alapján, a világháború utáni időszakban leginkább a háború okozta nehézségek okán kívánatos. Ahogy Ehrenhard Skiera fogalmaz: „*valamiféle gyógyulást keresnek a civilizáció által ütött sebekre*” (Skiera, idézi: Madarász, 2007). Az I. világháború hatása érzékelhető mind a cikkek tartalmában, mind a hangnemében. 1926-ban ezt írja egy szerző: „*Az utolsó tizenegy év alatt ez az egész harcoló emberiség, de különösen a legyőzött országok polgári lakosságának életszínvonala rettenetesen leromlott. A háború elején a legnagyobb takarékoság, a mindarról való lemondás, ami az élet fenntartásához nem feltétlenül szükséges, mint erény szerepelt. [...] Azután múlt az idő [...] ami kezdetben erény volt, most már kötelességgé vált, a jelszó: takarékoskodni, parancsként hangzott mindenfelé. Olyan kévéssel érje be mindenki, amilyen kévéssel csak lehet, mert az ellenség vasgyűrűje zár körül bennünket [...]*” (Benedek, 1926. 21–23).

Ám az 1920-as évek második felétől kezdődően lassan megkezdődik valamiféle optimizmus, küzdő attitűd az önsajnálattal leszámolása érdekében: „*Bizonyos, hogy a takarékosági kényszer egy nagyfokú lustaságot, nemtörődömséget is kifejlesztett az emberekből. De szilárd akarat, elhatározás, vágy kell ahhoz, hogy az életet szépen berendezzük. Ez azonban valahogy kivészett az emberekből. »Úgy, ahogyan azelőtt volt, nem lehet«, mondják némi rezignációval [...] azért meg, hogy egy kicsit jobb legyen, nem érdemes vesződni. Ez ellen a beletörődés ellen azonban a legerélyesebben kell küzdeni. Bármilyen nehéz is az élet, meg kell legalább*

próbálni valamivel ellensúlyozni, hiszen minél többet küzd, dolgozik valaki, annál nagyobb szüksége van egy kis szépségre, egy kis üdülésre, valami örömmre. [...] Akarni kell a szebbet és jobbat, vágyódnia utána, hogy amint a gazdasági viszonyok kissé javulnak, ne csak új ruha, több cipő, szebb kalap, hanem szebb otthon, magasabb életforma megteremtése lebegjen a háborús és az azt követő évek nyomorúságában felnőtt lánygeneráció szeme előtt” (Benedek, 1926. 21–23). Az ételek, receptek kínálatában is egyre többször jelenik meg, főleg az 1929–1930-as években, a „jó levelek, előételek és sülték” is, ami szintén utal arra, hogy kezdenek kilábalni a háború okozta nehézségekből.

A háború egyetlen pozitívumaként kiemelik azt, hogy *„Évről évre egyre több idegen keres fel bennünket [...] főleg Amerikából jönnek Budapestre, mert kíváncsiak arra az országra, ahonnan annyi kiváló muzsikuss, nagyszerű színdarab, szép kép, érdekes, színpompás kézimunka kerül át az óceánon” (Benedek, 1928. 444–445). Hozzátehetnénk a pozitívumokhoz azt is, hogy a nő a háború előtti „tehetetlen bábból” kötelességtudó, gondolkozó, dolgozó polgárrá vált (Kérczy, 2015). Viszont ez afféle „természetes történelmi következményként”, elkerülhetetlenül, ha úgy tetszik, kényszerből valósult meg, nem önszántukból.*

Az általam vizsgált cikkek tartalma tükrözi az életreform-mozgalmakra is jellemző tematika, az emberi élet, az egyén életének reformja útján való társadalmi változások „kikényszerítését”. Érzékelhető a szándék a természeteshez, az ősihez való visszatérésre: „menekülés a városból”, a „természetes életmód, étel, ruha” kialakításának segítségével. De fentiekben felsorolt reformjavaslatok mögött alapvetően a külső kényszer állt, a társadalmi-gazdasági-politikai helyzet hozza magával az életmódbeli változásokat, amelyek egyébként érintkeznek és találkoznak az életreform-mozgalom hasonló törekvéseivel.

Irodalom

Elsődleges források

- Benedek Rózsi (1922): Pályaválasztás. *Magyar Lányok*, **28**. 16. 254–255.
- Benedek Rózsi (1922): Az illemről. *Magyar Lányok*, **28**. 31. 489–490.
- Benedek Rózsi (1923): Leányszoba. *Magyar Lányok*, **29**. 10. 151–152.
- Benedek Rózsi (1926): Az otthon kultúrájáról. *Magyar Lányok*, **32**. 2. 21–23.
- Benedek Rózsi (1926): Kenyérkereső munka és háztartás. *Magyar Lányok*, **32**. 24. 373–374.
- Benedek Rózsi (1926): Kislány-nagyleány. *Magyar Lányok*, **32**. 27. 426–427.
- Benedek Rózsi (1926): Egyedül kell tanulni. *Magyar Lányok*, **32**. 31. 485–486.
- Benedek Rózsi (1928): Amerikai lányokról. *Magyar Lányok*, **34**. 28. 444–445.
- Kardos Árpád (1921): A szobakertészet titkaiból. *Magyar Lányok*, **27**. 9. 142–143.
- Kátai Gabriella (1926): Szépség és torna. *Magyar Lányok*, **32**. 16. 253–254.
- M. (1922): Arról, ami nem illik. *Magyar Lányok*, **18**. 5. 78–79.
- Papp Eleménné (1921): Az új magyar lány. *Magyar Lányok*, **27**. 16. 245–246.
- Sine nomine (1920): A divat áldozatai. *Magyar Lányok*, **26**. 1. 10–11.
- Sine nomine (1920): A vendéghajról. *Magyar Lányok*, **26**. 3. 43–44.
- Sine nomine (1920): Illatok. *Magyar Lányok*, **26**. 4. 60–61.
- Sine nomine (1920): Divat. *Magyar Lányok*, **26**. 8. 126–127.
- Sine nomine (1923): Terítés. *Magyar Lányok*, **29**. 32. 501–502.
- Sine nomine (1923): Olvasás fontossága. *Magyar Lányok*, **29**. 9. 136–138.
- Sine nomine (1926): Játékdélutánok. *Magyar Lányok*, **32**. 30. 472–474.
- Sine nomine (1930): Sport és lélek. *Magyar Lányok*, **36**. 36. 566.
- Számadó János (1921): Virágokról. *Magyar Lányok*, **27**. 24. 376–378.
- Sz. Solymos Bea (1927): Helyes viselkedés I. *Magyar Lányok*, **33**. 5.78.
- Tutsek Anna (1920): Katóka a konyhában. *Magyar Lányok*, **26**. 2. 22–23.
- Tutsek Anna (1921): Színház. *Magyar Lányok*, **27**. 19.
- Tutsek Anna (1921): Katóka a konyhában. *Magyar Lányok*, **27**. 23. 357–358.

Másodlagos források

- Kádár Judit (2002): „Otthonod az uradé”. Három 20. századi magyar képes hetilap nőképe. *Médiakutató*, 9. 78–94.
[URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2002_04_tel/07_otthonod_az_urade] Letöltés ideje: 2016. szeptember 8.
- Kádár Judit (2013): Pályaelterítés. Hogyan let Tutsek Annából lányregényíró? *Kalligram Folyóira*, 22. 1. [URL: <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/2013/XXII.-cvf.-2013.-januar/Palyaelterites>] Letöltés ideje: 2016. augusztus 7.
- Kérczy Anna (2015): Hebrencs kisleányból kötelességtudó honleány. *Médiakutató*, 16. 2. 81–95.
[URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2015_02_nyar/08_magyar_lanyok.pdf 2016-08-07] Letöltés ideje: 2016. szeptember 8.
- Kéri Katalin (1997): Női lapok a 18–19. század Európájában. *Világtörténet*, 19. 74–78. [URL: <http://kerikata.hu/publikaciok/text/noilap.htm>] Letöltés ideje: 2016. szeptember 8.
- Madarász Tibor (2007): Életreform és reformpedagógia – nemzetközi törekvések magyar pedagógiai recepciója. Recenzió. *Új Pedagógiai Szemle*, 57. 9. 188–190.
Letöltés: [URL: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00116/>] Letöltés ideje: 2016. augusztus 7.
- Nádasi Mária (2011): Dokumentum- és tartalomelemzés. In Falus Iván, Tóth Istvánné Környei Márta, Bábosik István és mtsai (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 263–273.
[URL: [file:///C:/Users/wd/Downloads/2011_0001_531_pedagogia%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/wd/Downloads/2011_0001_531_pedagogia%20(2).pdf)] Letöltés ideje: 2016. augusztus 7.
- Németh András (2005): A századelő magyar életreform törekvései. *Iskolakultúra*, 15. 2. 38–51.
[URL: http://epa.oszk.hu/00000/00011/00090/pdf/iskolakultura_EPA_00011_2005_02_038-051.pdf] Letöltés ideje: 2016. szeptember 8.
- Németh András (2011): A reformpedagógia és az életreform mozgalmak kapcsolata. In Fodor Antal és mtsai (szerk.): *Perspektívák az új évezredben a táncművészetben, a táncpedagógiában és a táncutatásban*. Magyar Táncművészeti Főiskola, Budapest. 29–39.
[URL: <http://www.mtf.hu/download/1322218395.pdf>] Letöltés ideje: 2016. augusztus 7.

- Németh András (2013): Az életreform társadalmi gyökerei, irányzatai, kibontakozásának folyamatai. In Németh András és Pirka Veronika (2013, szerk.): *Az életreform és reformpedagógia – recepciós és intézményesülési folyamatok a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest. 11–54.
- Németh András és Pirka Veronika (2013, szerk.): *Az életreform és reformpedagógia – recepciós és intézményesülési folyamatok a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Németh András, Pukánszky Béla és Pirka Veronika (2014, szerk.): *Továbbélő utópiák – reformpedagógia és életreform a 20. század első felében*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Pintér Szilvia és Török Andrea (2000): Az Én Újságom és a Magyar Lányok című gyermekfolyóiratok az 1910-es és az 1920-as években. *Könyv és Nevelés*, 2. 4. [URL: <http://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=184>] Letöltés ideje: 2016. augusztus 7.
- Szabolcs Éva (2004): Tartalomelemzés. In Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest. 330–341.
- Szente-Kálmán Judit (Sine anno): Mi az a reformkonyha? [URL: <http://erintesem.hu/mi-az-a-reformkonyha/>] Letöltés ideje: 2016. augusztus 7.
- Vámos Ágnes (2001): A metafora felhasználása a pedagógiai fogalmak tartalmának vizsgálatában. *Magyar Pedagógia*. 101. 1. 85–108. [URL: http://www.magyarpedagogia.hu/document/Vamos_MP1011.pdf] Letöltés ideje: 2016. augusztus 8.
- Vincze Beatrix (2010): Harmadikutas kiútkeresési kísérletek a két világháború közötti Magyarországon. Szabó Dezső: „Az elsodort falu” és Németh László:” A minőség forradalma. In Kozma Tamás és Perjés István (szerk.): *Új kutatások a neveléstudományokban. 2009*. Aula Kiadó, Budapest. 297–310.